

Sumar

- Florea Firan, Gabriela Melinescu / pp. 1-3
Constantin Cubleşan, „Pământ și apă”
 la Mihai Eminescu / pp. 4, 5
Mihai Ene, Zece cărți de (re)citit
 în vacanță / p. 5
Adrian Cioroianu, Va exista o lume
 după covid-19? / pp. 6-7
Elena Ștefai, Poeme din ciclul
 Vise în izolare / p. 7
Ioan Lascu, Procesul unor personalități
 marcante: Alexandru Marcu / p. 8
Ion Dur, Gânditorul privat Eminescu / p. 9
Ionel Bușe, Constantin Rădulescu-Motru:
 etnicul românesc și ideea europeană
 II / p. 10
Dumitru Radu Popa, Vin bicicliștii! / p. 11
Adrian Sângeorzan, Gărzi de noapte
 / pp. 12-13
Andrei Codrescu, Poeme: De ce? Pentru
 că, Două feluri de-a muri / p. 13
Carmen Firan, Casa e timp / p. 13
Oana Băluică, Femei și paremiologie / p. 14
Gabriela Rusu-Păsărin, „Cercul critic”
 al interiorității / p. 15
Rodica Grigore, Duble standarde
 și convenții sociale / p. 16
Lavinia Similaru, Undeva
 în Transilvania / p. 17
Emanuel D. Florescu, Utopia societății
 ideale / p. 18
Horia Dulvac, Țară imperfectă, ziduri
 de gelatină / p. 19
Dan Duțescu, Poeme: Prima întâlnire;
 O zi... o noapte / p. 20
Red., Cărți primite / p. 20
Red., Arhivă sentimentală / p. 20
Anda Simion, Un „Frankenstein” teatral
 fără bariere / p. 21
Ion Parhon, Trăind cu virusul / p. 22
Dodo Niță, José Ruy – „Lusiada” în benzi
 desenate / p. 23
Red., Okeanos: „Tribuna” / p. 23
Emilian Ștefărtă, Izolarea: instrument
 temporar de păstrare a integrității / p. 24

Continuare din p. 1

Florea FIRAN

Gabriela Melinescu

Primele versuri sunt marcate de candoare și presimțiri erotice specifice vârstei: „Eu nu-i vedeam, îi auzeam râzând/ Băieții fluierau frumos pe stradă./ Rufe spălam în curte, sub un pom/ și frică îmi era c-or să mă vadă./ Simțeam cum înfioară drumul,/ iubeam și pietrele pe care ei călcau./ Pe garduri aplecați ca peste umeri/ abia-nfloriții trandafiri ardeau./ Umezi mi-erău ca la sălbăticiune ochii.../ Pe sârmă vântul cuprindea în dans/ mijlocul strâmt al unei rochii” (*Cenușereasa*); „Ce singuri suntem pe pământ,/ eu la un capăt, tu la celălalt/ ca pe un galben balansoar –/ tu în adânc, eu în înalt./ Prea mult mă ții în sus/ și am văzut atâtea asfințiri/ și mi-e dor/ picioarele să-mi lunec pe pământ/ ca avioanele-amețite după zbor.” (*Cântec II*).

Gabriela Melinescu se află la un moment dat sub aripa protecției a lui M. R. Paraschivescu și scrie poeme pitorești cu tentă de baladă în maniera *Cântecelor țigănești* ale acestuia, precum *Cântăreata Iosefina*: „Lăudați pe cântăreata Iosefina,/ vie ieri,/ rea și surdă la-mbieri/ călca în local/ cu zuluful de zambilă/ peste greața voastră, peste silă./ Ca un măr pe o tîpsie/ venea legănându-și/ buclele de iasomie,/ voalul fistichiu cădea/ de pe umeri ca un leș/ lenea ei purta/ picioarele cu meși./ Și cânta deodată Iosefina, fără să deschidă gura, murmurând,/ și borfașii înlemneau/ crezând că nebuna-și cântă/ singură în gând.”

În 1964 leagă o strânsă prietenie cu Nichita Stănescu, aproape un deceniu de „dramatică dar fericită relație erotică” ce se va reflecta în evoluția ei poetică. „Nichita era un fenomen... se născuse cu poezia în el. De la el am învățat că nu există lucru mai greu decât a trăi”. Pentru Nichita acești ani au fost dintre cei mai prolifici, poetul concepe și publică volumele *11 elegii*, *Oul și Sfera*, *Laus Ptolemaei*, *Necuvintele* și *În dulcele stil clasic*. În amintirea ei, Nichita Stănescu scrie poezia *A mea*: „Singuratecă ea mă așteaptă să-i vin acasă./ În lipsa mea ea se gândește numai la mine,/ ea cea mai dragă și cea mai aleasă/ dintre roabele sublime./ Ei i se face rău de singurătate/ ea stă și spală tot timpul podeaua/ până o face de paisprezece carate/ și tocmai să calce pe dânsa licheaua...”

Gabriela Melinescu nu va scrie în manieră stănesciană, dar creația sa câștigă valoric, poezia devine mai abstractă, fantasticul și grotescul ocupând din ce în ce mai mult spațiu.

După ruperea relației cu Nichita îl cunoaște pe René Coeckelberghs, „o întâlnire fericită, un hazard fericit că l-am cunoscut. Cred că n-aș putea iubi niciodată o persoană care nu are legătură cu literatura. Viața mea... intimă trebuie să fie implicată în pasiunea pentru literatură”, cum mărturisește într-un interviu acordat Martei Petreu în revista „Apostrof”. Sfârșitul va fi dramatic, René Coeckelberghs moare în 1989, iar Gabriela rămâne singură și de un deceniu suferă de o boală severă ceea ce-i împiedică prezența în viața publică.

Publică numeroase volume de versuri, proză și jurnal: *Ființele abstracte*, (1967), *Interiorul legii* (1968), *Boala de origine divină* (1970), *Jurământul de sărăcie, castitate și supunere* (1972, Premiul Uniunii Scriitorilor), în care criza viziunii erotice este puternică, *Îngânarea lumii* (antologie, 1972), *Împotriva celui drag* (1975), *Casa de fum* (1982), *Jurnalul unui egoist solitar* (1982), *Oglinda femeii* (poeme, 1986), *Vrăjitorul din Gallipoli* (jurnal, 1986), *Lumină din lumină* (1993), precum și *Jurnal suedez*, vol. I-V (Ed. Polirom). →

Scribul Românesc Revistă de cultură

Fondată la Craiova, în 1927,
de către criticul D. Tomescu.
Serie nouă, din 2003,
întemeiată de Florea Firan

Editată de: Fundația – Revista
Scribul Românesc

ISSN 1583-9125

Revistă înregistrată la OSIM
cu nr. 86155 din 11.04.2007

Membră A.R.I.E.L.

Redacția

Director:
Florea FIRAN

Colegiul redacțional:

Adrian CIOROIANU
Andrei CODRESCU
Eugen NEGRICI
Gheorghe PĂUN
Dumitru Radu POPA
Dumitru Radu POPESCU
Lucian Bernd SĂULEANU
Monica SPIRIDON
Emilian ȘTEFĂRTĂ

Redactori:

Mihai ENE
Oana BĂLUICĂ
Mihai FIRICĂ
Ion PARHON
Lucian-Florin ROGNEANU

Redactori asociați:

Florentina ANGHEL
Răzvan HOTĂRANU
Dan IONESCU
Gabriela RUSU-PĂSĂRIN

Corectură:

Claudia MILOICOVICI

Tehnoredactare computerizată:
Georgiana OPRESCU

Arhivă online:

Alexandru OPRESCU

Redacția și Administrația: Craiova

Str. Constantin Brâncuși, nr. 24
Tel./Fax: 0722753922; 0251/413.763
E-mail: scribulromanesc@yahoo.com
Web: www.revistascribulromanesc.ro
Cont: RO03BRDE170SV21564261700
BRDE Agenția Mihai Viteazul, Craiova

Abonamentele se pot face la sediul
redacției: Str. Constantin Brâncuși,
nr. 24, Craiova, județul Dolj
sau scribulromanesc@yahoo.com

Responsabilitatea opiniilor exprimate
apartine integral autorilor.
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Tiparul: Tipografia PRINTEX Craiova,
str. Electroputere, nr. 21, tel. 0251 580431

Abonamente

la Scribul Românesc

Abonați-vă la revista „Scribul Românesc” și veți avea un prieten apropiat. Abonamentele se fac prin rețeaua proprie și Poșta Română, se pot achita și la sediul revistei sau în contul: RO 03BRDE170SV21564261700, Agenția Mihai Viteazul, Craiova.

Costul unui abonament anual cu taxele incluse este de 100 lei. Pentru abonații din străinătate este de 140 \$ sau de 125 €. Informații primiți la tel.: 0722.75.39.22; Fax. 0251.413.763

Publică și versuri pentru copii: *Bobinocarii* (roman fantastic, 1969), *Catargul cu două corăbii* (1969), precum și reportaje *Viața cere viață* (în colaborare cu Sânziana Pop, 1975). Ileana Mălăncioiu realizează antologia *O sută și una de poezii*, antologarea și selecția reperelor critice aparținându-i, cu o *Introducere* de Mircea Martin, două convorbiri ale autoarei cu Marta Petreu și o *Postfață* de Ion Pop (Editura Academiei Române, 2016). Mircea Martin consideră că poezia Gabrielei Melinescu are „o mișcare ceremonioasă, o feminitate firească, o noblete nelipsită de șăgălnicie”, în timp ce Constantin Cubleșan subliniază că poezia Gabrielei Melinescu „e puțin nostalgică însă, mai mult discursivă în denunțul emoționant al trăirii stărilor/ideilor metafizice, în fața marilor dileme existențiale”: „Am onoarea de a trăi în splendoarea lumii/ și nu am frică de răul gust./ Diavole, mă iubești tu?” (*Diavole, mă iubești tu?*)

Are talent și pasiune pentru desen și pictură pe care le practică mai ales după plecarea în Suedia devenind autoare a numeroase picturi, gravuri, desene, ilustrații de carte cu care organizează expoziții de pictură și gravură în Suedia, Elveția și România, cum este cea de la Galeria Dialog din București din 6 aprilie 2009 coordonată de Ruxandra Garofeanu.

Nichita Stănescu și Gabriela Melinescu (1969)

Primește cetățenia suedeză și devine unul dintre cei 36 de scriitori/traducători suedezi care au venit garantat de la statul suedez, ceva echivalent unei burse pe viață; începe să publice în limba țării de adopție volume de versuri, romane și jurnale apreciate de critica literară suedeză: *Den befruktande guden/Zeul fecund* (1977), *Lögnens fader/Tatăl minciunii* (roman, 1977), *Tålmodets barn/Copiii răbdării* (roman, 1979), *Vargarnas himlafärd/Lupii urcă la cer* (roman, 1981, publicat și în Norvegia), *Gatans drottning/Regina străzii* (roman, 1988), *Fågelmannen/Omul pasăre* (1991, premiul „De Nio” al Academiei Suedeze), *Ljus mot ljus/Lumină spre lumină* (1993), *Ruggningar/Schimbarea de pene* (1998), *Hemma utomlands/Acasă printre străini* (roman, 2003, Premiul „De Nio” al Academiei Suedeze), *Mamma som Gud/Mama ca Dumnezeu* (roman, 2010, Premiul „Albert Bonniers Stipendiefond”). Este membră a Sveriges Författarförbund (Uniunea Scriitorilor din Suedia) și F.P.A. (Foreign Press Association of Sweden), beneficiară a Bursei Fredrik Ström (1989).

După 1989 revine adeseori în România, dar continuă să trăiască în Suedia. În literatura română revine cu trei volume: *Lupii urcă la cer* (1992), *Jurământul de sărăcie, castitate și supunere* (1993), în care sunt incluse și trei cicluri de poeme scrise după placarea sa din țară în 1975 – *Împotriva celui drag* (1975), *Casa de fum* (1982), *Lumină din lumină* (1993) și *Regina străzii* (1997). A urmat apoi volumul *33 de revelații* (1998), care cuprinde proze scurte, portrete literare, pagini de jurnal. Ileana Mălăncioiu, veche prietenă, îi îngrijește apariția primei antologii din poezia sa, *Jurământul de sărăcie, castitate și supunere* (1993), în care include și texte din *Casa de fum* (1982) și *Lumină din lumină* (1993); *Ființele abstracte și alte poezii*. Antologie de Matei Albastru (2001). Pe coperta exterioară îngrijitorul ediției consemnează: „Poezia Gabrielei Melinescu a evoluat de la expresia stării de fecioară la aceea de sfântă. Nu știu cât se trage ea din Bacovia, Ion Barbu și Nichita Stănescu, dar sunt convins că Nichita îi datorează mult”; *Puterea morților asupra celor vii*. Antologie, cu selecții de referințe critice semnate de Mircea Zăciu, Ion Pop, Dumitru Mureșan și Mircea A. Diaconu, cu ilustrații aparținând autoarei (2005); *Ghetele fericirii*. Nuvele. Traducere din suedeză de autoare, cu ilustrații (2006).

Poezia Gabrielei Melinescu oscilează între tenebre și piscuri de lumină, spune de fiecare dată o poveste, surprinde o trăire, are o bătaie mai lungă decât rostirea: „Când scriem trebuie/ să păstrăm distanța/ față de ce s-a întâmplat în cuvinte./ Ca atunci când/ salvezi un om/ de la înec/ Trebuie să-l ții pe acela/ strâns dar nu prea aproape de tine ca să nu te poată trage/ și pe tine cu el/în adânc.” (A scrie)

În ultimii ani creativi nu mai publică poezie, ci romane și *Jurnal suedez*, în cinci volume, care acoperă perioada 1976-2008, apărute între 2000-2010 la Ed. Polirom (premiul USR). Într-un interviu cu Ovidiu Șimonca („Observator cultural”, nr. 26/2006) Gabriela Melinescu declara că *Jurnalul* l-a început în Suedia – „doream să fixez viața mea de acolo, care a fost plină de luptă” –, l-a scris în română din dorința de a nu uita limba maternă. Consemnează evenimentele politice din România și din țările din Est, se referă la grevele din Valea Jiului și de la Brașov, la căderea comunismului, Charta '77 sau protestele lui Paul Goma. Autoarea crede că prin *Jurnalul suedez* poate deveni cunoscută în România mai ales de către tineri care nu știau nimic despre ea. Volumul I se încheie cu amintiri despre Nicolae Breban, Matei Călinescu, Ileana Mălăncioiu, Constanța Buzea, Sânziana Pop și Nichita – „regăsindu-l în timp și netimp”. Jurnalul se citește ca o proză memorialistică și îi întregeste profilul autoare. Gabriela Melinescu este reintegrată în literatura română, inclusă în dicționare și volume critice, comentată favorabil, ca puțini scriitori din diaspora. Îi apar antologiile *Poezii* (1997), *Ființele abstracte și alte poeme* (2001), *Puterea morților*

asupra celor vii (2005), *Stări de suflet* (2010), *O sută și una de poezii* (2016). Este recunoscută ca o poetă șaizecistă importantă și distinsă cu Premiul „Nichita Stănescu” al Academiei Române în 2002, Premiul Institutului Cultural Român pentru întreaga operă (2004), Premiul Național „Mihai Eminescu” Opera Omnia (2006).

Traduce din suedeză în română Swedenborg, August Strinberg, Katarina Frostenson, Birgitta Trotzig, Stig Dagerman, Göran Sonnev, Agneta Pleijel, iar din română în suedeză contribuie la apariția unor antologii din poezia lui Nichita Stănescu și a Ilenei Mălăncioiu (împreună cu Agneta Pleijel și Dan Shafran) și din alți scriitori români precum Paul Goma, Nicolae Breban, Mircea Eliade în diverse reviste și antologii.

Sensibilă și puternică în același timp, emanând feminitate și mister, Gabriela Melinescu este o artistă complexă, înzestrată cu grație și profunzime, o prezență plăcută și elegantă care impresionează prin ținută, felul de a-și citi poeziile, felul în care comunică, privește, se mișcă. Poezia ei are candoare și gravitate, întorsături neașteptate, aer de îngeri și zbateri tenebroase. „Mai stați pe pământ un timp./ Între dințatele roți/ ale Carului Mare./ Priveam munții/ și ne hrăneam cu această priveliște./ În timp ce roțile stelelor/ ne măcinau mărunț/ ca să fim/ ușori la plecare.” (*Îngerul ne-a adus o veste bună*); „Tot ce vedem/ mâine ar putea să dispară./ purtat cine știe unde de vânt./ Tot ce păstrasem ca amintire/ să se așeze ca praful sub picioare/ în aerul tare al feței tale.” (*Aerul tare al feței tale*) ■

Desen de Gabriela Melinescu

Comentarii
eminesciene

Constantin
CUBLEȘAN

Pământ și apă la Mihai Eminescu

Una din cărțile fundamentale pentru cercetarea etnologică a operei lui Mihai Eminescu este cea datorată lui Petru Caraman (1898-1980), eminent etnolog și etnograf de talie internațională, intitulată *Pământ și apă. Contribuție etnologică la studiul simbolisticii eminesciene*. Ediție îngrijită și postfață de Gheorghe Drăgan (Ed. Elion, București, 2000).

După studii la Lvov, Varșovia și Cracovia unde Petru Caraman își susține doctoratul în slavistică și filosofie, a predat la Universitățile din Cernăuți și București, până în 1947 când a fost epurat din învățământ, odată cu atâția alți savanți români ai perioadei interbelice, fiind acuzat, în principal, de a fi susținut ideea existenței datinilor traco-romane înaintea celor de origine slavă la români. Poliglot, comparatist reputat, cunoscător profund al culturilor tradiționale din Orientul și Sud-estul Europei, este autorul, între altele, a unor studii esențiale de etnografie și folclor: *Substratul mitologic al sărbătorilor de iarnă la români și slavi* (1931); *Contribuție la cronologizarea și geneza baladei populare la români* (1932); *Vechiul cântec popular ucrainian despre Ștefan Voevod și problemele lingvistico-etimologice aferente* (Iași, 2005, publicat după 50 de ani de la elaborare) etc.

Demersul analitic și comparatist, de etnologie, privitor la simbolistica poeziei lui Mihai Eminescu este, fără îndoială, unul de factură savantă, enciclopedică.

În prima parte (amplă) a studiului, face o riguroasă introducere în evaluarea simbolurilor de tip arhaic, în general, privite prin prisma etnologică, abordate de altfel și de Mircea Eliade. Textul poetic asupra căruia își focalizează atenția este *Scrisoarea III*, analizând tipurile simbolice de monarhi („În Mircea cel Mare, eroul principal al acestui poem, Eminescu a creat un splendid simbol al domnitorului român, marcat de marile virtuți ale unui monarh ideal: ardent iubitor al țării sale – adevărat părinte al ei – și viteaz renumit”, dar evocând și „figura unui tânăr prinț român”, feciorul lui Mircea cel Mare, având aici „rolul de simbol senin prin excelență, reprezentând restabilirea echilibrului după vijelioasa înclăștare semănătoare de moarte”).

Se trece apoi la discutarea simbolului „îngemănat” – *pământ și apă* – catalizator al confruntării între cei doi beligeranți – Mircea și Baiazid: „În răspunsul lui Mircea, ne atrage mai întâi atenția expresia cu semnificație de simbol: „*au cerut pământ și apă*”, întrebându-se retoric: „Care să fie oare obârșia acestui simbol? De unde l-a cunoscut Eminescu?”. Întrebări incitante pentru profesorul Caraman care purcede la o investigare de adevărată arheologie culturală/spirituală, mergând la istoriile lui Herodot pentru a evidenția relațiile dintre sciți

și perși, istoricul ce „nu se poate stăpâni de a-și exprima admirația sa pentru serifieni și pentru melieni, fiindcă «aceștia, singurii dintre insulari, nu au dat barbarului pământ și apă»”, evocare foarte frecventă, de altfel, a dorinței de a stăpâni pământ și apă, în incursiunea perșilor, ceea ce arată că „ritualul care făcea uz de el cunoștea o foarte puternică și vie tradiție la medo-perși și probabil de asemenea la o serie de alte popoare asiatice din secolele al VI-lea – al V-lea î.e.n.” Așa încât, urmărește acest „rit medo-persan” la scriitori antici greci și la scriitori latini, observând „ritul pământului și apei” la assyro-babilonieni, pentru a concluziona că Eminescu a cunoscut „obiceiul vechi asiatic de a cere pământ și apă” de la „Herodot și numai de la el”.

Cercetătorul intră apoi mai adânc în investigația sa, căutând substratul mistic al ritualului vechi asiatic, din perspectivă comparatistă, evidențiind simbolul pământului în ritualul „purtării brazdei pe hotar litigios” la romani, la slavii meridionali și la cei orientali, ca și la cei occidentali (poloni, cehi, slovaci) dar și la popoarele germanice, subliniind aspectul religios „de ordalie” al ritualului brazdei pe hotar, ritual vest-european de „investire ca proprietar”, detaliind „sincretismul ritualului medieval maghiar” ș.a.m.d. până la „moștra de pământ ca simbol nostalgic pentru înstrăinați și pentru morți”. Pentru tot acest excurs savant utilizează un impresionant aparat documentar, de note, ajungând la acest simbol, pe care îl constată ca fiind prezent și în fondul folcloric autohton: „Nu încapă îndoială că lui Eminescu, care a cunoscut așa de bine folclorul românesc (...) îi era familiară locuțiunea: „*a se face o apă și-un pământ*”.

O altă însemnată parte a studiului are în vedere „uzul simbolurilor” în general, ca mijloc de comunicare între oameni. Urmând iarăși identificarea comunicării prin simboluri la grecii antici, la sciți, la arabii medievali ș.a. până la români: „Adesea, eroii sau eroinele basmelor folosesc, în locul graiului, limbajul simbolic de tipul arhaic”. Și, iarăși avem descinderi în simbolurile civilizațiilor diverse, în originea alfabetelor ca simboluri, o veritabilă incursiune în utilizarea simbolurilor la români în datini, în lirica populară (doina) ș.a.m.d., notând: „Nicăieri pe terenul folcloric nu s-a repercutat mai din belșug și mai variat uzul simbolurilor ca în domeniul paremiologic” etc. etc., pentru a veni la obiectul cercetării propriu-zise: „acest lung ocol l-am socotit necesar pentru a încadra simbolurile eminesciene (...) pe de-o parte în ramele credințelor

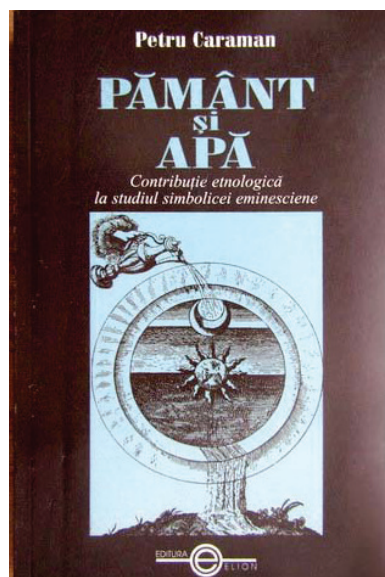
și tradițiilor folclorice românești, precum și în cele ale folclorului universal, iar pe de alta, pentru a le circumscrie simbolisticii generale”.

În această conjunctură, concluzia exegetului se impune ca de la sine: „Eminescu a împrumutat ambele simboluri: pe unul din sursa folclorică persană, inspirându-se din Herodot; iar pe altul, din sursa folclorică vie a propriului său popor”. Precizând: „Aceste împrumuturi, departe de a însemna o scădere pentru poetul nostru, constituiesc dimpotrivă dovada cea mai palpabilă nu numai a erudiției sale și a orizontului său folcloric larg, ci și a gustului său estetic impecabil (...) pe de altă parte, constatăm că, prelucrându-le, Eminescu a păstrat cu

sfințenie semnificația lor originală”. Mai înseamnă și faptul că „Eminescu era născut pentru cugetarea de esență, pentru filosofie, remarcând la dânsul o uimitoare putere de concentrare, o năzuință perpetuă către sinteză”.

Se trece apoi, în capitolul de referire efectivă asupra operei poetice originale, la discutarea, în parte, a câtorva dintre cele mai ilustre creații ale sale. Astfel, „o temă exotica este cea a Venetiei, cu tabloul ei dezolant din perioada contemporană care, sub pana lui Eminescu, a devenit *simbolul gloriei apuse*”, adăugând: „Nimeni n-a reușit ca Eminescu să dea acestui minunat oraș agonizant, cu un trecut atât de glorios, acea semnificație tulburătoare, care predispune la meditații triste în legătură cu soarta vitregă a tuturor creațiilor omului, menite – mai curând sau mai târziu – decadenței sau chiar dispariției fără urmă”. *La steaua*, „poezie de tonalitate profund elegiacă”, dă expresie unuia dintre cele mai impresionante simboluri eminesciene ce „are darul de a deștepta puternice ecouri în sufletul cititorului, predispunându-l la meditare în legătură cu propria sa viață”, depășind astfel, în profunzime, sensurile ideatice din poezia *Siebst du den Ster*, a lui Gottfried Keller, ce a reprezentat impulsul inspirației poetului nostru. În *Venere și Madonă*, „antiteza reală se reliefează între simbolul complex Venere-Madonă, care ilustrează idealizarea femeii până la apoteozare, și femeia reală, cu păcatele inerente unei muritoare”.

Cercetarea simbolurilor esențiale cu care operează M. Eminescu, se face în structura poemelor *Înger și demon*, *Împărat și proletar*, *Scrisoarea I*, *Scrisoarea III*, *Scrisoarea V*, *Pe lângă plopii fără soț*, *Floare albastră*, *Codrul* (care îi prilejuiește un amplu comentariu asupra simbolisticii codrului la Eminescu, →

Zece cărți de (re)citit în vacanță

Mihai
ENE

Pentru că vine luna iunie, în ciuda epidemiei, e imposibil ca gândul să nu ne fugă la vacanță, la soare, la locuri noi sau la peisaje deja cunoscute, la mare sau la munte, în fine, oriunde putem să ne bucurăm de ceea ce ne poate oferi o evadare departe de lumea dezlănțuită. Și nu poate fi imaginată o escapadă lungă și reușită fără cei mai buni și mai fideli prieteni, cărțile. Astfel încât, m-am gândit și eu la o listă redusă la 10 titluri de cărți pe care mi-ar face plăcere să le recitesc și pe care oricine cred că ar trebui să le aibă pe o listă de (re)lecturi.

1. Mereu mi-am dorit să am la dispoziție o vară – sau o iarnă, deși mereu iernile se dovedesc aglomerate – ca să pot relua un ciclu românesc citit fragmentar, uneori pe fugă, cu distanțe între volume, pentru a-mi oferi satisfacția unei lecturi continue: *În căutarea timpului pierdut*, capodopera lui Marcel Proust, una dintre acele scrieri care definesc un cititor. Îmi și imaginez volumele așezate, de la primul la ultimul, într-o piramidă fericită, a cărei dimensiune este invers proporțională cu plăcerea lecturii și nu pot decât să sper că acest moment va veni curând.

2. Unul dintre cele mai frumoase romane scrise vreodată rămâne, pentru mine, *Toamna patriarhului*, în care Gabriel Garcia Marquez nu numai că face un tur de forță stilistic, dar în care sunt înțelese, deconstruite și minunat expuse toate roțițele mecanismelor puterii dictatoriale, inclusiv mitologia care o înconjoară, și pentru care autorul are și o anumită percepție subtilă, diferită de cea a politologilor sau moralistilor de profesie. Nuanțele, atât cele ale scriiturii, cât și cele ideatice, sunt cele care fascinează în acest roman unic.

3. Un alt roman preferat, și pe care nu am mai apucat să-l recitesc din facultate, este *Memoriile lui Hadrian*, una dintre cărțile care respiră de erudiție, cunoaștere profundă a lumii antice în special și a omului în general, scris de, probabil, cea mai bună scriitoare din literatura franceză: Marguerite Yourcenar. Pe parcursul cărții, scrise la persoana I, ajungi să uiți că acele gânduri nu sunt ale împăratului roman de-acum aproape 2000 de ani, ci ale unei femei din secolul XX al timpului nostru, ceea ce spune totul despre performanța acestei scriitoare desăvârșite.

4. *Război și pace* este unul dintre cele romane eterne, care nu doar impune unul sau

mai multe personaje extraordinare, ci care reușește să reconstruiască o lume. Citit în anii de liceu, nu am mai găsit timpul unei relecturi, deși am citit între timp aproape integral opera marelui scriitor rus. Și deși romane ca *Învierea* sau *Moartea lui Ivan Ilici*, ca să nu mai discutăm de celebra *Anna Karenina*, sunt cel puțin la fel de ofertante la relectură, totuși acea mare frescă socială și istorică, îmbinând destinele personale cu evoluția generală a unei lumi apuse învinge orice rivalitate și transformă așteptarea într-o nerăbdare puerilă.

5. Printre romanele atât de diverse publicate de Mario Vargas Llosa, *Războiul sfârșitului lumii* ocupă un loc special. Niciunul dintre romanele sale, nici măcar capodopera *Conversație la Catedrala*, nu reușește să depășească istoria – mare sau personală – pentru a trece într-o mitologie eternă a literaturii, așa cum se întâmplă cu această poveste stranie și care ar necesita nu doar recitiri, ci și reinterpretări frecvente.

6. O lectură aproape ritualică, pentru mine, este romanul lui Oscar Wilde, *Portretul lui Dorian Gray*. Alături de eseurile sale, cuprinse în volumul *Intențiuni* (tradus la noi și sub numele primului său eseu, *Decăderea minciunii*), nicio altă carte de ficțiune nu vorbește mai elocvent despre relația dintre frumusețe, artă și decadență, pe de-o parte, și rigorile societății, morală și limitele lumii în care trăim.

7. Și dacă tot ne putem lăsa în voia deliciilor decadenței, un alt roman pe care l-aș reciti oricând – cu atât mai mult într-o vacanță siciliană – este *Ghepardul* lui Giuseppe Tomasi di Lampedusa. Deși scris la jumătatea secolului XX, el descrie decăderea aristocrației și ascensiunea burgheziei din secolul al XIX-lea, într-un minunat stil *fin-de-siècle*. Și prima lectură a acestui roman a fost tot într-o vacanță, după o lungă și dificilă sesiune de examene în facultate, plăcerea lecturii fiind sporită de sentimentul de libertate de a putea citi în voie tot ceea ce doreai.

8. Foarte rar las cărțile neterminate, iar atunci când se întâmplă pentru că alte necesități

de lectură mă obligă, le reiau imediat ce am un răstimp mai lejer. Nu același lucru s-a întâmplat însă cu una dintre cele mai emblematice opere ale modernității: *Omul fără însușiri*, de Robert Musil. Cred că de peste 10 ani, după terminarea travaliului doctoral, mi-am propus să reiau celebrul roman, abandonat undeva în partea a doua a sa și să-l recitesc, de data aceasta, *da capo al fine*. Iar ediția nouă, în două volume masive, apărută la Ed. Polirom, mi-a ușurat sarcina. Sper să reintru în vara aceasta în universul Kakaniei.

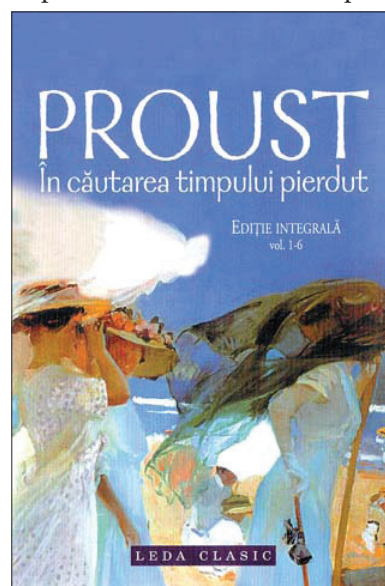
9. Francofil în toată copilăria și adolescența, am descoperit literatura italiană grație unor autori de care m-am îndrăgostit iremediabil: Giovanni Papini, Cesare Pavese, Dino Buzzati,

mai sus amintitul Tomasi di Lampedusa, Italo Calvino, Curzio Malaparte, Pier Paolo Pasolini, Umberto Eco, Alessandro Baricco ș.a. Dintre autorii recenti, am citit cu delicii pe care le-aș resuscita oricând romanul de debut al lui Alessandro Piperno, intitulat *Cu cele mai rele intenții*. De asemenea, pe lista scurtă de așteptare se află și o scriitoare care a făcut furori în ultimii ani în Italia și nu numai, și careia i s-au și ecranizat, într-o excelentă serie încă neterminată (*Prietenă mea genială*), romanele

din *Tetralogia napolitană*: Elena Ferrante.

10. Există mai multe romane care concurează la titlul de „Marele roman american”. De la *Marele Gatsby* la *De veghe în lanul de secară*, de la romanele lui Hemingway la cele ale lui Philip Roth. Totuși, *On the road* (*Pe drum*), romanul iconic al generației *Beat*, ar fi cel care mi-ar plăcea să mă însoțească pe propriile drumuri prăfoase într-o vară toridă...

Desigur, toate aceste lecturi sunt tot atâtea puncte de plecare. Și de visare. Lor li se pot adăuga nenumărate altele, frumusețea literaturii este aceea a oricărei rețele în expansiune: niciodată nu se termină, întotdeauna te poți întoarce din drum și de fiecare dată vei descoperi o varietate de lucruri, forme, realități, părți însemnate din marele text care este lumea. ■

→ în pandant cu poezia populară românească; un studiu aparte, în sine) pentru a stăruie detaliat asupra simbolisticii din poemul *Luceafărul*, utilizând, tot așa, metoda comparatistă, punându-l în ecuația simbolisticii unor poeme datorate lui Shelley, Byron, Hölderlin, Keats, Lamartine ș.a., pentru a demonstra că „niciunul dintre poeții străini citați nu l-au înrăurit pe Eminescu la crearea poemei *Luceafărul* (...) deși nu ne

îndoim că pe unii dintre ei i-a cunoscut bine (...) dar el nici nu avea nevoie să se inspire de aiurea. Jaloanele principale ale creației sale erau foarte precis fixate chiar în izvorul autohton”.

Studiu impune în demonstrația sa, sintagma: „fenomenul Eminescu”, Petru Caraman dând în final o apreciere de înaltă vibrație admirativă și apreciativă, deopotrivă: „EMINESCU! Nume care se cuvine rostit cu pietate

și cu adâncă recunoștință de orice român, dat fiind că e numele celui mai de frunte din nobila ceată a elitelor românești. El este recomandăția noastră în lumea largă. Este mândria noastră. Genialitatea lui marchează geniul poporului român. El ne reprezintă cu o rară demnitate în fața străinilor, revelându-le, prin opera sa, până la ce treaptă se poate înălța potențialul spiritual al neamului românesc”. ■

Adrian
CIOROIANU

Va exista o lume după covid-19?

Eu, recunosc, nu înțeleg toate detaliile crizei prin care am trecut cu toții în această primăvară – și, neînțelegând pe deplin, nici nu încerc să explic altora ce, de ce și cum a fost. Sincer, nu cred că lumea *de după covid-19* va fi fundamental diferită de cea din-naintea maladiei – pentru că, în Istorie, momentele de „ruptură” sunt rare (în timp ce „fisurile” sunt dese, ca să vorbesc în termeni cvasi-medicali).

Pe de altă parte, admit că una dintre convin-
geri mi-a fost destrămată: ca mai toți din generația (plus/minus ceva ani) din care fac parte, inclusiv în aceste pagini (Carmen Firan, Mihai Ene, Adrian Sângheorzan, Gabriela Rusu-Păsărin, Dodo Niță, Dumitru Radu Popa ș.c.), eu eram convins că *marele eveniment* la care am fost martori în viața noastră va fi *căderea comunismului* în Europa. Ei bine, azi nu mai sunt așa convins – pentru că simpla definiție a „evenimentului” se poate schimba de la un an la altul. Cum intuia Raymond Aron, parafrazându-l pe Marx: „*Masele fac Istoria – doar că ele nu știu mereu ce Istorie fac!*”.

„Modelul suedez”, după 30 de ani

Nu mai e niciun secret: practic, nicio țară n-a fost pregătită pentru Covid-19 – deși toți *fripturologii*¹ crizei dau lecții *post-festum* despre ce și cum ar fi trebuit să facem etc. Dacă măsura *izolării* oamenilor & *înghețării* economiilor statale a fost bună sau nu – vom vedea, cred. Omul, de la un capăt la altul al planetei, este (biologic vorbind) identic. Dar statele și societățile nu sunt identice: pentru că ele au o anumită a) *memorie a trecutului*, b) o anumită *filosofie a prezentului* și c) anumite *speranțe/proiecte/proiecții privind viitorul*.

Așadar, în cele ce urmează voi rezuma câteva idei despre acest viitor de după Covid-19 – nicidecum predicții, ci mai curând întrebări pe care mi le pun și eu.

i) Poți aplica *reguli suedeze* altundeva decât în Suedia? Ei bine, părerea mea e că nu! Vezi *istoria recentă*: în anul 1990, în România și alte țări din Est, tot felul de exaltați, naivi sau foști politrucii recomandau „modelul suedez” de *dezvoltare economică* – anume, prosperitate capitalistă și avantaje sociale asigurate de stat. Toți aceștia pierdeau din vedere că (Otto von Bismarck e unul dintre cei care au spus-o) „*Politica nu este o știință exactă*”: poți aplica, în două state diferite, aceleași măsuri, iar rezultatele vor fi cu totul altele. Mai precis: Grecia și R.F. Germania s-au numărat printre cele 18

state (vest)europene care au primit bani americani prin *Planul Marshall* de după 1947. Ei bine, de bun simț vom observa că rezultatele acelui ajutor sunt fericite în ambele cazuri, dar – totuși – rămân diferite între ele. Așadar, în criza Covid-19: e ușor să spui, acum, că „*modelul suedez*” de *izolare parțială* era preferabil celorlalte – fatalmente, trebuie să fii Suedia pentru ca *modelul suedez* să funcționeze sută la sută. După cum trebuie să fii Elveția ca să ai ambiții de *neutralitate elvețiană* etc. ...

Malul drept al Senei, vedere de pe Pont Neuf, mijlocul lui mai a.c.

În Place Dauphine, jucătorii de petanque au ocupat parcul deschis – mijlocul lui mai a.c.

ii) Ce e de preferat: statul centralizat (Franța) sau flexibilitatea autorităților locale (Germania, stat federal)? Iată o întrebare importantă. Cazul României e calchiat, de 100 de ani, după modelul centralizator francez. Și, în cazul nostru, am putut constata cum autorități locale de o calitate dubioasă (adică *politizate în extrem* tocmai de la centru!) au fost incapabile să gestioneze situația – după care guvernul central a fost obligat să intervină cu disciplină militară²! În Franța, acum, există aceeași dezbatere: Hexagonul și Germania au cheltuieli de sănătate relativ similare (cca 11% din PIB), dar răspunsul la criză a fost diferit, în avantajul Germaniei³.

Poate că și Eurovisionul e bun la ceva...

iii) E, oare, posibil ca schimbările să vină din direcții la care nu ne gândim acum? Oh, da! Aceasta, cred, e cea mai posibilă ipoteză! Recent, am văzut, într-o seară, la Tv franceză de stat, un documentar⁴ despre festivalul-concurs de muzică *Eurovision*. Ei bine, acest festival anual, pe care românii îl apreciază, e o lecție de Istorie (și/sau geopolitică): revelează drumul de la primii câștigători

ai anilor '50 (femei cu talii de viespe în rochii de seară mic-burgheze & bărbați la *papillon/cravată*) și până la femeia cu barbă sau *infra/supra-ponderalele/ponderalii* sau indecisele/indecisii/sexual soliști ai zilelor noastre. Această tranziție rezumă *istoria toleranței europene*. Atenție la țările din Nordul Europei! La *Eurovision*, prima cântăreață purtând pantaloni și prima cântăreață de culoare de acolo au venit! La fel va fi, cred, după Covid-19: urmăriți modelele dominante (*trends*, în engleză): deja, generația celor născuți după 1985 e mai la stânga decât cea a părinților lor – dar o stângă nu musai socialistă/comunistă, ci una care schimbă criteriile statisticilor noastre. Într-un scurt text, prima-ministru a Islandei spune că în viitorul proxim *economia «bunăstării» nu va mai fi judecată în funcție de PIB sau de «creștere», ci „în funcție de indicatori sociali sau de mediu, precum: sănătatea, educația, șomajul, egalitatea bărbat-femeie, emisiile de carbon”* – un total de 39 de astfel de indicatori pe care islandezii vor să le aplice în bugetul lor! Poți s-o combați? E clar că are dreptate! Pare, la noi, SF? – probabil! Dar, acum 100 de ani, și *impozitul pe venit* părea ceva de neconceput în Europa. *Nota bene*.

iv) Câte momente „critice” a trăit civilizația noastră în ultimii 75 de ani? Analizând în adâncime, criza actuală nu e decât una/alta din salba crizelor sociale prin care omenirea a tot trecut: după al Doilea Război Mondial, *statul* a preluat controlul, în dauna *privatului* – vezi naționalizările din Franța, Anglia etc. Pe baza acestui stat „grijuliu” au urmat *la trente glorieuse* (spun francezii), trei decade de creștere în lumea occidentală⁵. După ele, s-a schimbat filosofia: americanul Reagan și britanica Thatcher au propus neoliberala *competiției cu orice preț* – care pare a se fi fost blocată la criza mondială de după 2008! Iată-ne, așadar, în 2020, într-o nouă intersecție a Istoriei: de ce anume ne vom teme, acum?

1.

O vietate plâpândă
cu ciocul vântat tremurător
venită de undeva de niciunde
poate chiar dintr-un raft al bibliotecii
se cuibărise la pieptul meu
cu pieptul ei neatins de greșeală

aș fi vrut să o pot întreba
de ce nu mai vrea
dintr-odată să zboare
ce anume o înfricoșează
de cine caută adăpost
la mine sub vesta portocalie

în timp ce eu hăpăi cu polonicul
de la distanță mierea amiezii
de pe cer de pe copaci de pe pagini
și nu văd vreun pericol nu aud vreun lătrat
vreo mașinărie războinică sfâșiind bucuria de viață

2.

Avea să treacă și spaima cea mare

grohăiau guguștiucii pe la ferestre
cu gușile doldora de liniștea surdă
care se tăvălise nestingherit
printre boabe mari de otravă

pe-un petec de cer umblaseră de cu zori
încolo și-ncoace după cuibul de viespi
o cârpă multicoloră și ligheanul cu detergent
purtate parcă de vânt și de gând
de îndemănările unui strigoi
rămas fără slujbă
aruncat la gunoi

toate puteau încă să se așeze la locul lor
duminica dănțuia frivol pe-o coadă de mătură
eu mă sălbăticeam cu mult înainte

Poeme

Din ciclul *Vise în izolare*

3.

Pe ușa întredeschisă
năvăleau țipete
dintr-o locuință de vizavi

oameni urăți
se loveau între ei
se-mpingeau înafară
se trăgeau înăuntru
se amenințau răgușit
își aruncau blesteme
sudalme demult infectate
pietroaie cu fitilul aprins

am vrut să mă-noui să mă baricadez
să-mi strâng în brațe
cele câteva plante de interior
livide de frică înecate de tuse

dar ușa mea n-avea cheie
sau eu n-o găseam

4.

Nici vorbă de luptă ori de alegerea resemnării

harta lumii a aflat oficial într-o seară
că a venit peste ea un alt alfabet
și că semnele lui vor reteza rând pe rând
semnele din cărțile noastre de căpătâi

doar o lipitoare nemaivăzută
își ițise creștetul ca la comandă
din spatele laptopului meu argintiu

Elena

ȘTEFOL

în care s-a ascuns toată credința
și frontierele toate boțite

să urmărească de-acolo mâna cea dreaptă
cum încearcă să împingă prudent
spre perete capacul să împiedice
saltul previzibil al lipitorii
s-o țină departe de tastatură

mișcarea chinuie pur și simplu ecranul
absurdă și descleiată precum limba mutului
din naștere

5.

Praf și pulbere în burta norilor
pe pieile lor peste scenă
sus pe cărările înțesate de urme de avioane
jos în ochii Satanei sub solzii de crocodil

praf și pulbere pe întinderea atâtor decenii
de lux și mizerie de slută inadecvare

chiar eu am întors cu lopata
pe fundul lăbărțat al oceanului
tone de jar în singurătate ca hoții
și am pus pe hârtie rugi
să fac tăciunii să lumineze
să separe hăul necunoscut plin de viață
de hăul virtual de care m-am săturat

arde arde strigă zgâlțâind ușa
vocea mea de copil zvăpăiat
se stinge se stinge murmură în oglindă
buzele lui de bunică ratată ■

→ Eu am cu mine, oriunde aș fi, două cărți: *Micul prinț* al lui Saint-Exupéry și *Războiul peloponeziac* al lui Tucidide. Cu 500 de ani înainte de Christos, istoricul Tucidide spunea că, de fapt, „Istoria e doar o eternă reîncepere a lucrurilor”. Cred în asta. Desigur, *reînceperea* se face mereu pe o bază preexistentă – și, în definitiv, iată ce îi deosebește pe italieni de germani sau pe români de suedezi (ca să mă rezum la Covid-19). Deci: se prea poate ca Istoria să reînceapă după Covid-19 – dar fiecare societate va trăi *reînceputul* în alt fel!

v) O altă întrebare, pentru viitorul apropiat: *va reveni abrupt statul* în viețile noastre, publice & private? Vom ajunge la controlul din 1984 al lui Orwell, în care fiecare cămin va fi supravegheat prin ecranul pe care-l folosește pentru informare sau distracție (în cazul nostru, prin telefoane sau prin rețelele sociale, deloc inocente)? Va fi, acel stat, unul liber sau unul tot mai autocratic?

vi) Poate oare exista o altă solidaritate, în afara încrederii? Umila mea părere e că *nu*.

Se s-a întâmplat până acum arată că răspunsul optim în fața Covid-19 a fost dat de statele în care încrederea cetățenilor în sistem/aleși/instituții a fost mare (sau în dictaturi, în care nimeni nu poate sonda încrederea cetățenilor în stat...). Suedezii, în martie 2020, au ales paradigma de securitate propusă de autoritățile lor – nu din *teamă*, ci din *încredere* în acele autorități! Din păcate, acest model nu se poate replica/altoi oriunde – așa cum una e să altoiești un lămâi în România/Grecia, alta e să o faci în Belgia/Olanda... Așadar: rezultatul oricărei politici statale depinde major de încrederea pe care cetățenii o au în statul respectiv. Aviz românilor & francezilor (ș.a.), care nu excelează, din acest punct de vedere!

vii) În fine, întrebarea adiacentă: ce impact va avea această criză asupra solidarității europene – adică, UE? Ceva îmi spune că vom fi surprinși aici. Uniunea Europeană nu s-a născut la un *banchet*, ci la o *înmormântare*: o serie de state puternice își îngropau statutul lor de foste *imperii*; și, cum nu puteau reveni la

ideea de *stat național* (pe care n-o avuseseră), au decis că, pentru fiecare și pentru toți, o confederație de valori și principii ar putea fi mai benefică – astfel a luat naștere *bunica* Uniunii Europene, care se ocupa de *cărbune și de oțel* (e teza istoricului britanic Timothy Snyder). Restul îl cunoașteți: într-o lume a *marilor puteri*, Europa nu poate rezista decât unită/împreună. Altfel, devine irelevantă. Așadar, vom discuta, într-un viitor apropiat, dacă acest Covid-19 a pus crucea UE – sau dacă a întărit-o (ceea ce eu cred). ■ *(va urma)*

¹ Numesc *fripturologi* acea specie de *fripturiști* ai oricărei crize care, odată consumată criza, ies în față din oportunism și devin specialiști în domenii pentru care nu au, de fapt, nicio pregătire.

² Vezi cazul județului Suceava, în Nordul României. A fost normală epidemia de acolo? A fost produsă prin neglijență? Iată întrebări, pentru viitor.

³ Natacha Tatu, „Jacobinavirus”, editorial în *L'Obs* (ex-le *Nouvel Observateur*), 14 mai 2020, p. 3.

⁴ Canalul France 2, sâmbătă 16 mai 2020.

⁵ Între cca 1945 și 1975 – de la reconstrucția postbelică până la impactul *primei crize mondiale a petrolului*, în 1973.